

LASTEN
NUORTEN
SÄÄTIÖ

Sanoita parempi maailma

Tehtäväpaketti opettajan käyttöön

Tuettu Suomen
kehitysyhteistyövaroin

Sisälllys

Johdanto.....	2
Taustatietoa lukutaidon merkityksestä ja YK:n siihen liittyvistä Agenda2030-tavoitteista.....	3
Esimerkki kahden oppitunnin kokonaisuudesta.....	5
Oppituntikokonaisuus 1.....	5
Tehtävä 1. Mikä eläin olisit juuri nyt?.....	6
Tehtävä 2. Se, joka.....	6
Tehtävä 3. Tietovisa.....	8
Tehtävä 4. Paraguayn/Senegalin musiikkivideo.....	9
Tehtävä 5. Seksikäs-Suklaan videotervehdys.....	10
Tehtävä 6. Vaikka olen -kirjoitustehtävä.....	11
Tehtävä 7. Positiivisia uutisia!.....	12
Oppituntikokonaisuus 2.....	15
Tehtävä 1. 1–2–3.....	16
Tehtävä 2. Joo ja, joo mutta -jatkokertomus.....	16
Tehtävä 3. Riimipiiri.....	17
Tehtävä 4. Minä olen -riimittely.....	18
Tehtävä 5. Seksikäs-Suklaan videotervehdys.....	19
Tehtävä 6. Rap-lyriikan tekstianalyysi.....	19
Tehtävä 7. Surrealistinen jatkoruno.....	21
Tehtävä 8. Mikä mättää?.....	21

Johdanto

Olemme koonneet [Sanoita parempi maailma](#) -hankkeen työpajoista kaksi oppituntikokonaisuutta erityisesti yläkoulussa toimiville opettajille.

Ensimmäisessä oppituntikokonaisuudessa käsitellään lukutaidon merkitystä ja siihen liittyviä Agenda2030-tavoitteita luovasti sanataiteen keinoin. Toisessa oppituntikokonaisuudessa harjoitellaan riimien kirjoittamista ja kirjoitetaan omia kanta-aottavia sanoituksia.

Tehtävät toimivat oppituntikokonaisuuksina alla olevan järjestyksen mukaan. Tehtävät toimivat myös yksittäisinä tehtävinä lähiopetuksessa ja suurimmalta osalta myös etäopetuksessa. Löydät merkinnän sopivuudesta kunkin tehtävän kohdalla.

Kannustamme jakamaan tuotoksia sosiaalisessa mediassa merkitsemällä julkaisuihin @lastenjanuortensaatio. Muistathan huolehtia, että jakamiselle on oppilaan ja alaikäisen oppilaan huoltajan suostumus. Tuotosten näkyväksi tekeminen on tärkeä osa prosessia.

Harjoitukset sopivat esimerkiksi äidinkielen, ilmaisutaidon, yhteiskuntaopin ja musiikin oppitunneille.

Sanoita parempi maailma oli Lasten ja nuorten säätiön hanke, joka toteutettiin vuosina 2019–2020. Sitä rahoittivat ulkoministeriö ja mediayhtiö Alma Media.

Taustatietoa lukutaidon merkityksestä ja YK:n siihen liittyvistä Agenda2030-tavoitteista

Agenda2030 tähtää äärimmäisen köyhyyden poistamiseen kaikkialla maailmassa sekä kestäväan kehitykseen, jossa otetaan ympäristö, talous ja ihminen tasavertaisesti huomioon. Ohjelman kantava periaate on, ettei ketään jätetä kehityksessä jälkeen. Yhteinen toimintaohjelma asettaa yhteiset tavoitteet kaikille YK:n jäsenmaille vuoteen 2030 asti.

YK:n kestäväan kehityksen toimintaohjelma, Agenda2030, hyväksyttiin valtioiden päämiestasolla YK:n kestäväan kehityksen huippukokouksessa New Yorkissa 25.9.2015. Se on valtioita poliittisesti sitova asiakirja. Agenda2030 rakentuu vuoteen 2015 päättäneille vuosituhattavoitteille sekä ns. Rio-prosessista kumpuavalle kestäväan kehityksen politiikalle.

Tavoitteet koskevat kaikkia valtioita – köyhiä ja rikkaita. Suomi tukee kehityspolitiikan ja kehitysyhteistyön keinoin köyhimpiä maita tavoitteiden saavuttamiseksi.

Suomen pitää tehdä osansa myös kotimaassa. Meitä koskevat erityisesti ilmasto- ja pilaavien päästöjen vähentäminen, kestävä tuotanto- ja kulutustavat, luonnonsuojelu sekä tuloerojen kaventaminen.

Koko yhteiskunta voi omalla toiminnallaan edistää ja rahoittaa kestäväa kehitystä. Olemme osa yhteistä maapalloa ja vastuussa siitä, millaisessa maailmassa me kaikki elämme vuonna 2030.

Tavoitteita on yhteensä 17, jonka lisäksi jokaisella tavoitteella on alatavoitteita. Lukutaitoon liittyy suoraan neljä tavoitetta:

- Tavoite 1: Ei köyhyyttä
- Tavoite 4: Hyvä koulutus
- Tavoite 5: Sukupuolten välinen tasa-arvo
- Tavoite 10: Eriarvoisuuden väheneminen

Lukutaito liittyy suoraan tavoitteeseen 4, joka on taata kaikille avoin, tasa-arvoinen ja laadukas koulutus sekä elinikäiset oppimismahdollisuudet sekä alatavoitteeseen 4.6, joka on varmistaa vuoteen 2030 mennessä, että kaikki nuoret ja merkittävä osa aikuisista ovat luku- ja laskutaitoisia. Tehtävien avulla nuorten kanssa käsitellään, millainen tilanne kehitysmaissa on esimerkiksi opettajankoulutuksen ja saatavilla olevien resurssien suhteen, miten sukupuoli, vammaisuus tai muut erityistarpeet, kulttuuri ja perheen sekä yhteiskunnan tilanne vaikuttavat kouluttautumisen mahdollisuuksiin.

Lukutaitoteema linkittyy myös muihin kestävän kehityksen tavoitteisiin. Etenkin tavoite 1 eli ei köyhyyttä, tavoite 5 eli sukupuolten välinen tasa-arvo ja tavoite 10 eli eriarvoisuuden vähentäminen ovat suoraan yhteydessä lukutaitoon. Tehtävien kautta nuorten kanssa keskustellaan köyhyyden, sukupuolten välisen epätasa-arvon ja eriarvoisuuden vaikutuksista mahdollisuuksiin kouluttautua. Nuorten kanssa keskustellaan myös siitä, miten koulutuksen ja lukutaidon puute vaikuttaa köyhdyttävien rakenteiden ja köyhyyden kierteen säilymiseen sekä johtaa sukupuolten väliseen epätasa-arvoon ja ihmisten väliseen eriarvoisuuteen.

Lisätietoa Agenda2030 tavoitteista: <https://kestavakehitys.fi/agenda-2030>

Agenda2030 tavoitteet kuvana: <https://sitoumus2050.fi/agenda2030#>

Esimerkki kahden oppitunnin kokonaisuudesta

Tähän osioon on koottu oppituntikokonaisuudet 1 ja 2 sekä niiden sisältämät tehtävät.

Oppituntikokonaisuus 1

Tavoite: Lukutaidon merkityksen ja siihen liittyvien Agenda2030-tavoitteiden käsittely luovasti sanataiteen keinoin.

Kesto: Voit valita joko 45 minuutin tai 75–90 minuutin kokonaisuuden. Lyhyemmässä toteutuksessa tee tehtävät 1–6 (45 minuuttia). Viimeisen tehtävä, 7. Positiivinen uutinen, kuuluu pidempään kokonaisuuteen tai toiselle omalle tunnille tehtäväksi. Suosittelemme, että ennen tehtävä 7 tekemistä olisi tehty tehtävät 1–6.

Kokonaisuus koostuu seuraavasta seitsemästä tehtävästä:

1. Mikä eläin olisit juuri nyt?
2. Se, joka...
3. Tietovisa
4. Musiikkivideo
5. Seksikäs-Suklaan videotervehdys
6. Vaikka olen
7. Positiivisia uutisia

Tehtävä 1. Mikä eläin olisit juuri nyt?

Tavoite: Oppilaat kuuntelevat omaa tämän hetken oloaan ja tunnetilaansa ja ilmaisevat sen luovuutta herättelevällä tavalla. Harjoitus toimii hyvänä virittäytymisenä yhteiseen hetkeen.

Kesto: 3 minuuttia

Opetus: Etä- ja lähiopetus

Tehtävän suorittaminen: Oppilaat miettivät, miltä heistä tuntuu juuri nyt. Sen perusteella he kertovat, mikä eläin kuvaisi tätä tunnetta. Syytä tietyn eläimen valitsemiselle ei tarvitse selittää, koska pelkän eläimen kertominen antaa muille osallistujille mahdollisuuden tehdä oma tulkintansa.

Tehtävä 2. Se, joka...

Tavoite: Oppilas ymmärtää, että riippumatta ihonväristä, sukupuolesta, sosioekonomisesta taustasta tai mistään muustakaan tekijästä, ihmiset ovat samanarvoisia ja taustastaan huolimatta jakavat samantyyppisiä arjen kokemuksia. Harjoitus etenee arkisista asioista Agenda2030 -teeman aiheisiin.

Kesto: 3 minuuttia

Opetus: Lähiopetus

Tehtävän suorittaminen: Opettaja ja oppilaat seisovat piirissä. Opettaja luettelee erilaisia väittämiä. Ne, jotka tunnistavat itsensä väittämästä, astuvat askeleen eteen ja vaihtavat paikkaa keskenään.

Aluksi väittämät ovat arkisia, esimerkiksi:

- Se, joka heräsi tänä aamuna ajoissa.
- Se, joka joi aamulla kahvia.
- Se, jolle tuli aamulla kiire.
- Se, joka kuunteli musiikkia koulumatkalla.
- Se, joka luki aamulla uutisia kännykästä.

- Se, joka on jo ehtinyt tehdä tänään TikTokin.
- Se, joka ei ehtinyt syödä aamupalaa.
- Se, joka harrastaa urheilua.
- Se, joka rakastaa suklaata.
- Se, joka pitää lukemisesta.
- Se, joka syö vain kasvisruokaa.
- Se, joka on kyllästynyt WhatsApp-spämmäämiseen.
- Se, joka on kuunnellut äänikirjaa.

Lopuksi opettaja jatkaa näillä Agenda2030-tavoitteisiin liittyvillä väittämillä.

Väittämien jälkeen voidaan keskustella asiasta lyhyesti:

- Se, jonka mielestä Suomessa asuu köyhiä ihmisiä.
- Se, jonka mielestä Suomessa voi elää hyvää elämää, vaikka olisi köyhä.
- Se, jonka mielestä naisen ja miehen tulee saada samaa palkkaa samasta työstä.
- Se, jonka mielestä naisvaltaisten alojen palkkojen tulisi nousta.
- Se, jonka mielestä maailmanlaajuinen köyhyys pitäisi poistaa.
- Se, jonka mielestä kaikkien maailman ihmisten tulisi päästä kouluun.
- Se, jonka mielestä tyttöjen kouluttautuminen vähentää lapsiavioliittoja.
- Se, jonka mielestä hyvä lukutaito edistää työelämään siirtymistä.
- Se, jonka mielestä hyvä lukutaito lisää empatiaa toisia kohtaan. / on muutakin kuin mekaanista lukemista.
- Se, joka haluaisi lukea enemmän, mutta sosiaalinen media vie liikaa aikaa.

Tehtävä 3. Tietovisa

Tavoite: Oppilaat pääsevät pohtimaan ja saavat tietoa lukutaidon merkityksestä ja siihen liittyvistä Agenda2030-tavoitteista.

Kesto: noin 15 minuuttia

Opetus: Etä- ja lähiopetus

Tehtävän suorittaminen: Opettaja tarvitsee tietokoneen, nettiyhteyden ja valkokankaan tietovisan näyttämiseen. Oppilaat tarvitsevat vastaamiseen älypuhelimien. Tietovisassa on oikeat vastaukset sekä taustatietoa teemoista, jonka avulla teemasta voidaan käydä vapaakeskustelua opettajan johdolla.

Kahoot! -tietovisan kysymykset käsittelevät mm. miksi lukutaito on tärkeää, mikä on lukutaidon globaali tilanne, mitä Agenda2030 tarkoittaa ja kenen vastuulla Agenda2030-tavoitteiden saavuttaminen on.

Linkki tietovisaan: <https://create.kahoot.it/share/lasten-ja-nuorten-saation-tietovisa/3ede0d94-c97d-4ca1-9160-c6a60287989e>

Opettajan tarvitsee vain kirjautua sisään, ja oppilaat voivat syöttää tietovisan PIN-koodin erilliselle sivulle. Jokainen pelaaja valitsee itselleen ennen peliä kertakäyttöisen käyttäjänimen. Kysymys ja vastausvaihtoehdot näkyvät opettajan ruudulla. Oppilaiden näytöllä näkyy pelkästään laatikko joka vastausvaihtoehtoa kohden. Jokaisen kysymyksen jälkeen näkyy kilpailun tilanne ennen seuraavaa kysymystä. Pisteitä saa oikeasta vastauksesta ja vastausnopeudesta riippuen. Musiikin voi halutessaan hiljentää mykistämällä pelin äänet.

Taustatietoa jokaiseen kysymykseen opettajalle keskustelunavaukseksi: https://nuori.sharepoint.com/:p:/s/Sanoitaparempimaailma/ESNOzNH_iHdDsmOWJV4YHI0B6PNqq-zY3UsnwvaFsNhrbw?e=pmv8nD

Tehtävä 4. Paraguayan/Senegalin musiikkivideo

Tavoite: Oppilaiden ymmärrys lukutaidon tilanteesta kehittyvissä maissa lisääntyy ja oppilaiden tunne maailmankansalaisuudesta vahvistuu.

Kesto: 5–10 minuuttia

Opetus: Etä- ja lähiopetus

Tehtävän suorittaminen: Opettaja tarvitsee tietokoneen, nettiyhteyden sekä valkokankaan musiikkivideon esittämiseen. Voit valita katsotteko musiikkivideon, jonka ovat tehneet senegalilaiset tai paraguaylaiset nuoret.

Musiikkivideon katsomisen jälkeen voitte keskustella videon herättämistä ajatuksista esimerkiksi seuraavien kysymysten avulla:

- Koitko jonkin oivalluksen musiikkivideon aikana tai minkälaisia tunteita se sinussa herätti?
- Mitkä asiat vaikuttavat siihen pääseekö tyttö kehittyvässä maassa kouluun?
- Miten lukutaito vaikuttaa köyhyyteen?
- Minkälaisia terveisiä haluaisit lähettää Senegaliin / Paraguayhan?
- Mitä lukutaito merkitsee minulle ja miksi se on tärkeää?
- Miksi lukutaito on tärkeä esimerkiksi työnhaun kannalta?

Lukutaito senegalilaisten nuorten silmin -musiikkivideo:

<https://www.youtube.com/watch?v=3Ts3rqvzOdw>

Mitä merkitsee lukea ja kirjoittaa paraguaylaisten nuorten äänellä -musiikkivideo:

<https://www.youtube.com/watch?v=MPNi5VysEOo&t=1s>

- Huom. Saat suomenkieliset tekstitykset päälle Youtube-videon alalaidasta

Musiikkivideoiden taustaa:

Musiikkivideot tehtiin Paraguayssa ja Senegalissa syksyllä 2019. Sekä Asunciónin että Dakarin kaupungeissa järjestettiin kahdellekymmenelle nuorelle työpajat, joissa he pohtivat lukutaidon merkitystä, josta kirjoittivat sanoitukset rap-kappaleille, jotka äänitettiin ja kuvattiin musiikkivideoiksi.

Videoiden tekoon osallistuneet nuoret tulevat vähäosaisilta asuinalueilta, joissa nuorille on tarjolla vähän kulttuuriaktiiviteetteja ja mahdollisuuksia taideharrastuksiin. Myös kouluissa on niukasti resursseja taideaineiden opetukseen. Työpajat olivat nuorille merkittävä kokemus. Senegalissa rap-työpajaan osallistuminen oli palkinto Cem Ali Modyn koulun motivoituneimmille ja ahkerimmille opiskelijoille, ja se oli erityisen hienoa heille, koska työskentelyä ohjasi kuuluisa rap-artisti Matador.

Tehtävä 5. Seksikäs-Suklaan videotervehdys

Tavoite: Innostaa nuoria erilaisten esikuvien kautta tarinoiden ja kirjoittamisen maailmaan.

Kesto: 3 minuuttia

Opetus: Etä- ja lähiopetus

Tehtävän suorittaminen: Opettaja tarvitsee tietokoneen, nettiyhteyden sekä valkokankaan videotervehdyksen esittämiseen.

Linkki videotervehdykseen: https://youtu.be/YI_7xuLfnnQ

Huom. Saat suomenkieliset tekstitykset päälle Youtube-videon alalaidasta

Tehtävä 6. Vaikka olen -kirjoitustehtävä

Tavoite: Harjoituksen tarkoitus on osoittaa, että stereotypiat, ennakkoluulot ja asenteet ihmisistä eivät juuri koskaan pidä paikkaansa. Jokainen yksilö on ainutlaatuinen, ja oma tausta ei kerro sitä, minkälainen ihminen on.

Kesto: 5–10 minuuttia

Opetus: Etä- ja lähiopetus

Tehtävän suorittaminen: Opettaja jakaa paperia ja kynän oppilaille. Opettaja antaa luokalle seuraavat lauseenalut esimerkiksi taululle kirjoitettuna. Oppilaat kirjoittavat lauseenalut paperille tai tietokoneelle allekkain:

- Vaikka olen...
- Se ei tarkoita sitä, että....
- Oikeasti olen...

Kaikki lauseenalut kirjoitetaan heti omalle paperille. Sen jälkeen oppilaitten on tarkoitus jatkaa lauseet niin, että ne sopivat kunkin omaan elämään.

Ensimmäiseen virkkeeseen lisätään asia, miten ulkopuoliset näkevät sinut stereotyyppisesti. Stereotypia voi liittyä ulkonäköön, etniseen taustaan, uskontoon, harrastukseen tai tyyliisuuntaan jne.

Esimerkiksi: "Vaikka olen romani", "Vaikka pelaan jääkiekkoa".

Toiseen virkkeeseen lisätään stereotyyppinen kuvaus, esimerkiksi: "Se ei tarkoita sitä, että olen tyhmä".

Kolmanteen virkkeeseen lisätään se, mikä on totta sinusta, esimerkiksi: "Oikeasti olen sivistynyt ja kiinnostunut koulusta".

Lisää esimerkkejä: "Vaikka olen hyvä koulussa, se ei tarkoita sitä, että olen nörtti, oikeasti olen reipas ja urheilullinen".

“Vaikka olen vaaleahiuksinen, se ei tarkoita sitä, että olen tyhmä blondi. Oikeasti olen poliittisesti aktiivinen”.

Ryhmä etenee vaihe kerrallaan opettajan ohjauksessa. Opettajan kannattaa tarkkailla oppilaitten etenemistä ja kontrolloida ajankäyttöä ja auttaa heitä siirryttäessä seuraavaan kohtaan. Lopuksi osa teksteistä tai kaikki tekstit luetaan ääneen. Oppilaat saattavat tarvita tässä kannustusta. Opettaja voi myös lukea oppilaiden tekstit anonyymeinä tai nimillä. Tärkeintä, että sovitaan yhteisesti, miten edetään tekstien lukemisessa.

Tehtävä 7. Positiivisia uutisia!

Tavoite: Oppilaat pohtivat syvällisesti lukutaitoon liittyviä Agenda2030-tavoitteita sitä kautta, minkälaiset tapahtumat voisivat saada aikaan muutoksen parempaan. Tehtävä lisää myös nuorten vaikuttamismahdollisuuksia ja medialukutaitoa.

Kesto: 30 minuuttia **tai** 45 minuuttia, jos uutiseen lisätään myös kuva

Opetus: Etä- ja lähiopetuksessa

Työn suorittaminen: Oppilaat jaetaan neljään ryhmään niin, että jokaiselle ryhmälle tulee yksi seuraavista teemoista: 1. köyhyys/köyhyyden poistaminen 2. sukupuolten välinen tasa-arvo 3. lukutaito ja sen merkitys 4. eriarvoisuus/eriarvoisuuden poistaminen.

Ryhmissä laaditaan positiivinen kuvitteellinen uutisartikkeli annetusta teemasta. Uutiselle voi valita valmiin otsikon tai sen voi keksiä itse. Otsikon valinnan jälkeen oppilaat pohtivat, minkälaiset tapahtumat ovat johtaneet uutisotsikon aiheeseen. Tästä kirjoitetaan looginen uutinen. Oppilaat voivat hakea netistä taustatietoa uutisen kirjoittamisen tueksi.

Valmiit uutisotsikot:

1. "Äärimmäisen köyhyyden poistamisessa on vihdoon onnistuttu"
2. "Naisiin kohdistunut syrjintä ja väkivalta on loppunut"
3. "Maailman kaikki lapset aloittanut koulutaipaleen"
4. "Äärimmäisen rikkaiden ja köyhien tulotasot tasaantuneet"

Pidemmässä versiossa uutiseen voi piirtää, ottaa valokuva, lisätä netistä löytyneen kuvan tai liimata esimerkiksi lehdestä löytyneen kuvan.

Kaikki uutiset kootaan sanomalehden sivuiksi joko virtuaalisesti tai käsin. Sanomalehden sivut voidaan kiinnittää näkyville seinälle tehtävän lopuksi. Se voidaan jakaa myös oppilaiden virtuaaliseen portfolioon.

Lopuksi uutiset jaetaan luokan kesken ja niistä keskustellaan.

Uutinen:

- Otsikko
- Ingressi
- Muut kappaleet
- Mahdollinen kuvateksti

Uutinen alkaa otsikon jälkeen ingressillä, joka toimii yleiskuvauksena ja houkuttelee lukijaa lukemaan uutisen. Uutisen alkuun tulevat tärkeimmät ja kiinnostavimmat asiat. Loppupuolelle sijoitetaan vähiten tärkeät seikat ja yksityiskohdat.

Uutinen vastaa kysymyksiin:

- "mitä on tapahtunut"
- "milloin on tapahtunut"
- "missä on tapahtunut"
- "kuka on tehnyt"
- "miten on tapahtunut"
- "miksi on tapahtunut"
- "mitä taustatietoja tapahtumaan liittyy" ja
- "mitä seurauksia tapahtumalla on".

Hyviä lisäohjeita uutisen kirjoittamiseen löytyy esimerkiksi täältä:

<https://peda.net/kotka/perusopetus/langinkosken-koulu/oppiaineet2/jk/7-luokka/ut/urju>

Esimerkkuuutinen:

Yle, 21.6.2020: Kurt Cobainin kitara huutokaupattiin kuudella miljoonalla dollarilla (<https://yle.fi/uutiset/3-11411168>).

Oppituntikokonaisuus 2

Tavoite: Oppilaat ymmärtävät miten riimejä kirjoitetaan ja kirjoittavat omia tekstejä.

Kesto: Voit valita joko 45 minuutin tai 75–90 minuutin kokonaisuuden. Lyhyemmässä toteutuksessa tee tehtävät 1–7 (45 minuuttia). Viimeisen tehtävä, 8. Mikä mättää, kuuluu pidempään kokonaisuuteen tai toiselle omalle tunnille tehtäväksi (45 minuuttia). Suosittelemme, että ennen tehtävä 8 tekemistä olisi tehty tehtävät 1–7.

Kokonaisuus sisältää kahdeksan seuraavaa tehtävää:

1. 1–2–3
2. Joo ja, joo mutta -jatkokertomus
3. Riimipiiri
4. Minä olen -riimittely
5. Seksikäs-Suklaan videotervehdys
6. Rap-lyriikan tekstianalyysi
7. Surrealistinen jatkoruno
8. Mikä mättää?

Miksi rap? Katso rap-artisti Rauhatädin riimittelyvideo johdannoksi:

<https://youtu.be/aNzCX6hRP68>

Huom. Saat suomenkieliset tekstitykset päälle Youtube-videon alalaidasta

Tehtävä 1. 1–2–3

Tavoite: Oppilaat herätellään valppaiksi. Harjoitus lisää osallistujien keskittymistä ja auttaa olemaan läsnä hetkessä. Toimii hyvänä virittäytymisharjoituksena tunnin teemalle.

Kesto: 3–5 minuuttia

Opetus: Lähiopetus

Tehtävän suorittaminen: Oppilaat seisovat piirissä. Ensimmäinen sanoo "yksi", seuraava hänen vieressään jatkaa "kaksi", seuraava hänen vieressään taas "kolme". Kolmannen vieressä oleva jatkaa taas "yksi", seuraava jatkaa "kaksi" ja niin edespäin. Seuraava numero on sanottava nopeasti, takeltelelematta, taukoa ei saa tulla tai pelaaja putoaa piirin ulkopuolelle.

Seuraavassa vaiheessa numeron 3 paikalle vaihdetaan oma nimi, jolloin numerot kulkevat piirissä näin: "Yksi, kaksi, Hanna, yksi, kaksi, Miro, yksi, kaksi, Mia" jne. Edelliset säännöt pätevät.

Kolmannessa vaiheessa numeron 1 tilalle vaihdetaan jokin äänne, joka ei ole sana, esimerkiksi "ööh" tai jokin ele, esimerkiksi käden huiskautus. Näin numerot jatkavat kulkuaan piirissä, esimerkiksi "ööh, kaksi, Hanna, ööh, kaksi Mari" jne. Taukoja tai takeltelua ei saa tulla. Peliä voidaan jatkaa niin pitkään, kunnes enää kaksi pelaajaa on jäljellä. Pois putoavat astuvat piirin ulkopuolelle, jolloin piiri aina tiivistyy pienemmäksi.

Tehtävä 2. Joo ja, joo mutta -jatkokertomus

Tavoite: Herätellä luovaa ajattelua tarinankerronnan keinoin.

Kesto: 3–5 minuuttia

Opetus: Etä- ja lähiopetus

Tehtävän suorittaminen: Jatkokertomus, jossa jokainen vuorollaan sanoo yhden lauseen. Ensimmäinen henkilö aloittaa tarinan ihan minkälaisella lauseella tahansa.

Toinen henkilö jatkaa aloittamalla "Joo, ja...". Kolmas henkilö jatkaa tarinaa aloittamalla "Joo, mutta..."

Esimerkki:

- Henkilö 1: Kadulla käveli pinkki koira.
- Henkilö 2: Joo, ja se oli matkalla kotiin syömään ruokaansa.
- Henkilö 3: Joo, mutta nälkäinen kissa tuli ja varasti koiran ruoan.

Tämän jälkeen seuraava osallistuja aloittaa uuden tarinan. Jokainen luokan oppilas saa osallistua tarinaan omalla vuorollaan.

Tehtävä 3. Riimipiiri

Tavoite: Muistutella oppilaille, mitä riimit ja loppusoinnut ovat ja miten niitä tuotetaan.

Kesto: 3–5 minuuttia

Opetus: Lähiopetus

Tehtävän suorittaminen: Runoudessa ja musiikin lyriikassa käytetään usein riimejä. Tässä harjoituksessa riimeiksi kelpaavat sanat, joiden lopputavuilla on äänteellinen yhtäläisyys, ja riittää että ne kuulostavat vokaaliensa puolesta samalta. Multiriimeissä pitkänkin sanan kaikki tavut sopivat keskenään äänteellisesti, tässä tapauksessa vokaaliensa puolesta yhteen. Konsonanttien sen sijaan ei ole välttämätöntä olla samoja riimipareissa.

Osallistujat seisovat piirissä. Yksi heistä on keskellä ja kävelee toisen osallistujan eteen ja sanoo minkä tahansa sanan esim. "kukka". Vastaanottaja vastaa sanalla, joka muodostaa edellisen sanan kanssa riimiparin, esim. "sukka". Nyt on vastaanottajan vuoro kävellä toisen pelaajan eteen ja sanoa vastaavasti, mikä tahansa sana, esim. "siili" johon uusi vastaanottaja keksii riimiparin "viili".

Haastetta voidaan lisätä sanomalla pitkiä sanoja sekä yhdyssanoja. Tällöin vastauksen ei tarvitse kuitenkaan olla yhdyssana, vaan vastata voi kahdella tai useammalla yhdyssanan foneettisia osia kuvaavalla sanalla esim. "Kiinanmuuri –

piina suuri" tai "sohvatyynty – kohta myyty". Ennen peliä kannattaa kerrata, mitä riimit ovat ja sopia säännöistä niin, että konsonanttien ei tarvitse olla samoja, riittää että sanana vokaalit rimmaavat keskenään. Vaikeitten sanojen kohdalle osuessa voidaan helpottaa niin, että vastaus rimmaa viimeisen tavun kanssa.

Esimerkkejä sopivista riimipareista:

- hattu - takku
- maito - aito
- saari - vaari
- talitiainen - hali pikainen
- tiskirätti - piski sätti
- sinitaivas - Kimi vaivas
- kahvikuppi - mahtipukki

Tehtävä 4. Minä olen -riittäminen

Tavoite: Harjoitella riittämistä ja sanojen rytmiä hetkessä, miettimättä liikaa.

Kesto: 5 minuuttia

Opetus: Etä- ja lähiopetus

Tehtävään on ohjeet myös videolla:

<https://www.youtube.com/watch?v=hxZlwMguTiw>

Huom. Saat suomenkieliset tekstitykset päälle Youtube-videon alalaidasta

Tehtävän suorittaminen: Jokainen osallistuja keksii ensin tavan esitellä itsensä. Esimerkiksi: "Minä olen Hanna", "Mä olen Tuomas".

Sen jälkeen jokainen keksii itseään kuvaavan, tai täysin surrealistisen lauseen, joka päättyy riimipariin oman nimen kanssa. Aikaa tähän annetaan 1 minuutti.

Esimerkiksi:

- "Minä olen Hanna, enkä kaunaa kannaa".

- "Mä olen Tuomas, ja kaikki sen huomaa".
- "Minä olen Helmi, en oo mikään kelmi".
- "Mä olen Minttu ja mul on kipee kinttu".

Jokainen osallistuja lausuu ääneen oman nimirunonsa. Toiset oppilaat saattavat tarvita opettajan tukea ja kannustusta ääneen lausumisen kanssa.

Tehtävä 5. Seksikäs-Suklaan videotervehdys

Huomaathan, että video on sama kuin oppituntikokonaisuudessa 1.

Tavoite: Erilaiset esikuvat innostavat nuoria tarinoiden ja kirjoittamisen maailmaan.

Kesto: 3 minuuttia

Opetus: Etä- ja lähiopetus

Tehtävän suorittaminen: Opettaja tarvitsee tietokoneen, nettiyhteyden sekä valkokankaan videotervehdyksen esittämiseen.

Linkki videotervehdykseen: https://youtu.be/YI_7xuLfnnQ

Huom. Saat suomenkieliset tekstitykset päälle Youtube-videon alalaidasta

Tehtävä 6. Rap-lyriikan tekstianalyysi

Tavoite: Kannustaa oppilaat lukemaan ja samalla tulkitsemaan lukemaansa sekä lisätä nuorten ymmärrystä lukutaidon ymmärryksestä. Myös rap-lyriikat ovat kirjallisuutta ja niiden kuuntelu ja kuullun ymmärtäminen on osa lukutaitoa.

Kesto: 10 minuuttia

Opetus: Etä- ja lähiopetus

Tehtävän suorittaminen: Kuunnellaan yhteiskunnallisesti kantaaottava kappale Huge L: Oon nähnyt.

Tulosta kappaleen sanat ja jaa ne kaikille oppilaille. Sanat löytyvät esimerkiksi täältä:

https://www.google.com/search?q=huge+l+oon+n%C3%A4hnyt+lyrics&rlz=1C15QJL_fiFI784FI784&oq=huge+l+oon+n&aqs=chrome.1.69i57j0j69i60.7673j0j4&sourceid=chrome&ie=UTF-8

Huom. Jos linkki ei toimi, hae kappaleen sanat Googlesta hakusanoilla "Huge L Oon nähnyt lyrics".

Kappaleen voi kuunnella esimerkiksi täältä:

<https://www.youtube.com/watch?v=niqb85sQDPA>

Biisin kuuntelun jälkeen opettaja johtaa keskustelua. Oppilaita pyydetään pohtimaan seuraavanlaisista asioista:

Millä tavalla kertoja puhuu ympäröivästä maailmasta, jota tarkkailee?

Ihannoiko hän joitain ilmiöitä vai tarkasteleeko hän niitä kriittisesti?

Etsi, alleviivaa ja nimeä kappaleesta edellä mainitut ilmiöt eli kaikki asiat, joihin kertoja ottaa kriittistä kantaa. Miksi kertoja puhuu kriittisesti näistä ilmiöistä?

Minkälaisia syitä hänellä voi olla näitten asioiden esilletuomiseen? (Esimerkkejä: halu auttaa toisia, halu kiinnittää kuulijan huomio näihin asioihin, halu vaikuttaa asioihin, halu saada päättäjät kuuntelemaan).

Voiko musiikilla vaikuttaa ihmisiin? Voiko musiikilla auttaa jotakuta? Voiko musiikilla vaikuttaa yleiseen mielipideilmapiiriin tai jopa päättäjiin?

Millä tavalla?

Tehtävä 7. Surrealistinen jatkoruno

Tavoite: Luoda mielikuva kokonaisuudesta yhden lauseen perusteella ja käyttää luovaa ajattelua tekstin tuottamisessa.

Kesto: 5 minuuttia

Opetus: Lähiopetus

Tehtävän suorittaminen: Oppilaat jaetaan noin 5–7 hengen ryhmiin. Huom! Opettaja, kokeile ensin, miten paperin taittelu käytännössä toimii niin, että jokainen kirjoittaja näkee vain edellisen rivin tekstiä.

Variaatio A: Tätä voi kokeilla ennen variaatio B:tä harjoitteluna. Ensimmäinen ryhmän jäsen aloittaa runon kirjoittamalla tyhjän paperin yläreunaan runon ensimmäisen rivin, esimerkiksi "Ulapalla keinuu laiva." Hän ojentaa paperin seuraavalle osallistujalle, joka taittaa paperista ensimmäisen rivin piiloon ja kirjoittaa ensimmäisen rivin perään paperille seuraavan rivin tekstiä. Paperi on nyt taitettu niin, että seuraava kirjoittaja näkee vain edellisen kirjoittajan kirjoittaman rivin. Paperia taitetaan jokaisen rivin jälkeen niin, että seuraava kirjoittaja näkee vain edellisen tekstirivin. Lopulta paperi avataan ja katsotaan, minkälainen runosta tuli.

Variaatio B: Opettaja kirjoittaa jokaiselle ryhmälle ensimmäisen rivin tekstiä jostakin käsiteltävästä teemasta, esim. lukutaidosta, köyhyydestä, sukupuolten välisestä tasa-arvosta tai vaikkapa eriarvoisuudesta. Rivit voivat olla esimerkiksi: "Jos kaikille maailmassa riittäisi ruokaa", "Lukutaitoa tarvitsee kaikki", "Kaikki me ollaan samanarvoisia", "Jos kaikilla olisi samanlaiset mahdollisuudet elämässä". Runo kirjoitetaan variaation A mukaisesti loppuun.

Tehtävä 8. Mikä mättää?

Tavoite: Tavoitteena on saada oppilaat käsittelemään valittua aihetta luovan kirjoittamisen keinoin. Harjoitus kehittää oppilaiden luovaa ajattelua runomuodon avulla.

Kesto: 30–45 minuuttia

Opetus: Etä- ja lähiopetus

Tehtävän suorittaminen: Ensin valitaan asia tai aihe, johon halutaan muutos. Opettaja antaa luokalle aiheet, joista kukin valitsee sen, mistä haluaa kirjoittaa. Aiheita voidaan mieltä myös yhdessä lisää. Aiheet voivat olla esimerkiksi sukupuolten välinen tasa-arvo, köyhyys, lukutaito, eriarvoisuus, nuorten valta osallistua päätöksentekoon tai rasismi. Aihe voi olla myös itse valittu, mutta ihmisoikeuksia ja yhdenvertaisuutta kunnioittava.

1. Aiheen valinnan jälkeen oppilaat kirjoittavat valitsemastaan aiheesta 4–6 asiaa, johon tarvittaisiin muutos.

Esimerkiksi näin:

Viisi asiaa sukupuolten välisestä tasa-arvosta: 1. Tytöt eivät pääse kaikkialla maailmassa kouluun. 2. Tytöt joutuvat tekemään töitä tai joutuvat avioliittoon alaikäisinä. 3. Tytöillä ei ole riittävästi tietoa oikeuksistaan ja heitä voidaan käyttää hyväksi. 4. Naisia kohtaan kohdistuu paljon väkivaltaa ympäri maailmaa. 5. Suomessa naisen euro on keskimäärin 84 senttiä. Oikeasti me ollaan kaikki samanarvoisia.

2. Seuraavaksi mietitään, mikä asiaan voisi auttaa. Mitä voisimme tehdä, jotta asiaan saataisiin muutos? Mitä muiden ihmisten, päättäjien tai yhteiskunnan pitäisi tehdä, että asia alkaisi korjaantua? Oppilaat pohtivat ja kirjoittavat nämä asiat ylös.

Esimerkki jatkopohdinnasta:

Asiaa auttaisi, jos kaikki tytöt ympäri maailmaa pääsisivät kouluun ja saisivat tietoa riittävästi omista oikeuksistaan. Auttaisi jos tytöt saisivat opiskella itselleen ammatin. Me voisimme tukea ihmisoikeusjärjestöjä, ja levittää tietoa ihmisoikeustyöstä. Voisimme vedota päättäjiin esim. Mielenosoituksilla, että tasa-arvo toteutuisi kaikkialla. Voisimme jakaa tasa-arvoa tukevia artikkeleita omassa somessa.

3. Sitten kirjoitetaan vielä parilla lauseella, miten neuvoisit toista ihmistä toimimaan kohdatessaan tämän aiheen arkielämän tilanteessa? Mitä joku toinen voisi tehdä toisin?

Esimerkki jatkopohdinnasta:

Kun näet, että joku aliarvioi toista ihmistä sukupuolen vuoksi, puutu tähän tilanteeseen ja kerro, että olemme tasa-arvoisia. Kunnioita aina toista ihmistä tasavertaisena sukupuolesta riippumatta. Ota osaa ihmisoikeus- tai avustustyöhön. Kerro kavereillesi Plan-järjestöstä.

Opettaja päättää jatketaanko tehtävän tekoa yksin vai ryhmissä. Oppilaat voidaan jakaa 2–4 hengen ryhmiin aihealueittain. Samaan ryhmään tulee ne, jotka ovat kirjoittaneet samasta aiheesta. Valmiiden muistiinpanojen pohjalta aletaan kirjoittaa runomuotoista tekstiä, joka voi olla tyylliltään kuin rap- tai spoken word -lyriikkaa, riimirunoutta tai riimeistä ja säkeistä vapaata proosarunoutta.

Tekstiin tehdään kolme osaa:

1. Mikä on pielessä?
2. Mikä tähän auttaisi?
3. Miten neuvoisit toista ihmistä kohdatessa tämän aiheen?

Lopuksi tekstit luetaan ääneen tai esitetään esimerkiksi musiikki- tai spoken word -esityksenä.

Esimerkiksi:

Lehtikuusen koulun rap-biisi "Samanarvosii":

Kaikkialla tytöt ei pääse kouluun
kelaa sitä, hei, onks se reiluu
jos nuorena naimisiin joutuu
koko elämä kotitöitä
hihat heiluu

eikä siitä irti pääse ikinä koskaan
valuu vaan elämä hukkaan
naiset kokee jossain väkivaltaa
mikä on se juttu että naisii pitää hakkaa?

jossain tulla äidiks ennen ku on valmis siihe
yhteiskunnat herätys miks niin kauhee kiire
miks en saa mennä töihin en oo talle-esine
tästä täytyy puhuu, huhuu, nostaa esille

täällä vahvat tytöt Vantaalta
antamassa teille ajateltavaa
ota selvää asioista
levitä tätä tietoa

ku kelaat sitä tarkkaan
me ollaan samanarvosii
me kaikki ollaan samanarvosii
ku kelaat sitä tarkkaan
me ollaan samanarvosii
me kaikki ollaan samanarvosii

Kappale on kuunneltavissa Soundcloudissa ja Spotifyssä:

Soundcloud: <https://soundcloud.com/lasten-ja-nuorten-saeaetioe/sanoita-parempi-maailma-samanarvosii>

Spotify:

https://open.spotify.com/track/3w3JFI5bx2tgbxmYT4DMoM?si=1now_AQjS7aJxqx5WAxbQQ

Sanoitukset ja räpit: Vantaan Lehtikuusen koulun 8D

Taiteilijaohjaaja: Rauhatäti (Hanna Yli-Tepsa)

Innostaja: Seksikäs-Suklaa

Äänitys, miksaus, masterointi ja biitti: Kim Rantala

Tuotanto: Lasten ja nuorten säätiö

Kiitos Lehtikuusen koulun opettaja Aini Liimatainen